

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

PŮSOBENÍ KOMUNISTICKÉ STRANY V POLISTOPADOVÉM POLITICKÉM SYSTÉMU

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Barbora Urbancová**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Urbancová**
Osobní číslo: **P12000718**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Působení Komunistické strany v polistopadovém politickém systému**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem této práce je popsat působení KSČ (KSČM) v polistopadovém politickém systému Československa a ČR. Nejprve budou představeny změny ve vnitrostranické struktuře krátce po Sametové revoluci. Dále bude rozebráno fungování strany v politickém procesu a její vztah k dalším aktérům tohoto procesu (např. k ostatním politickým stranám či veřejnosti). Poté se práce zaměří na postoj strany k otázkám domácí i zahraniční politiky. Nakonec se bude práce zabývat postupným vzestupem popularity strany u voličů.

Při tvorbě práce bude použita metoda analýzy textového materiálu. Studentka bude v průběhu vypracovávání práce pravidelně konzultovat a řídit se metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BUREŠ, Jan. Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 526 s. ISBN 978-802-4742-830.

FIALA, Petr - DUDEK, Petr. Komunismus v České republice: vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších komunistických organizací v české politice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 1999, 242 s. ISBN 80-210-2249-3.

KALOUS, Jan - KOCIAN, Jiří. Český a slovenský komunismus (1921-2011). Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, 459 s. ISBN 978-80-7285-156-0.

RUPNIK, Jacques. Dějiny Komunistické strany Československa: (1921-2011). 1. vyd. Praha: Academia, 2012, 284 s. ISBN 80-200-0957-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **10. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 29.6.2015

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za trpělivé vedení mé práce a odborný dohled. Děkuji také Mgr. Ivaně Jakobové za pomoc při gramatické a jazykové kontrole práce.

Anotace

Bakalářská práce „Působení Komunistické strany v polistopadovém politickém systému“ se zabývá působením Komunistické strany Československa a zejména pak Komunistické strany Čech a Moravy v českém stranickém politickém systému na úrovni celostátní politiky v období od revolučního listopadu roku 1989 dodnes. Práce se nejprve zaměřuje na vnitřní vývoj KSČ(M), dále se zabývá rozborem programatiky KSČM a faktického vlivu strany na český politický systém, včetně jejího vztahu s ostatními politickými stranami. Nakonec práce poukazuje na složení elektorátu KSČM.

Klíčová slova

Komunistická strana Československa, Komunistická strana Čech a Moravy, programatika, politický systém ČR, celostátní politika, elektorát

Annotation

This bachelor thesis "The role of the Communist Party in the post-communist political system" deals with the influence of the Communist Party, and especially the Communist Party of Bohemia and Moravia in the Czech political party system at the level of national policy in the period from revolutionary November 1989 until today. Thesis focus on internal development of the KSČ(M) at first, following the programmatic analysis of the KSČM and real influence of party on the Czech political system, including its relationship with other political parties. Finally, the thesis points to the structure of the electorate KSČM.

Key words

The Communist Party of Czechoslovakia, the Communist Party of Bohemia and Moravia, programmatic, political system of the Czech Republic, national policy, electorate

OBSAH

SEZNAM TABULEK.....	10
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	11
ÚVOD	13
1 VNITROSTRANICKÝ VÝVOJ KSČ A POZDĚJŠÍ KSČM	15
1.1 Vnitřní změny v KSČ a jejích územních organizacích KSČM a KSS do rozpadu ČSFR.....	15
1.1.2 KSČ v revoluční krizi.....	16
1.1.2.1 Transformace KSS.....	17
1.1.2 KSČM a její vývoj do rozpadu ČSFR.....	17
1.1.2.1 Ustanovení KSČM.....	18
1.1.2.2 Snaha o reformu.....	18
1.2 Vnitřní vývoj KSČM v samostatné České republice.....	19
1.2.1 Stabilizace strany po nástupu Miroslava Grebeníčka a 90. léta.....	19
1.2.2 KSČM v novém tisíciletí	20
1.3 Postoj strany k vlastní minulosti.....	21
2 PŮSOBENÍ KSČM V POLITICKÉM SYSTÉMU ČR.....	23
2.1 Programatika KSČM.....	23
2.1.1 KSČM a domácí politika.....	24
2.1.1.1 KSČM v sociální politice.....	25
2.1.1.2 KSČM v hospodářské politice.....	26
2.1.1.3 KSČM a její postoj k životnímu prostředí.....	27
2.1.1.4 KSČM, demokracie a politika státu.....	27
2.1.2 KSČM a zahraniční politika.....	28
2.1.2.1 Postoj strany k Evropské unii.....	29
2.2 Postavení a vliv KSČM ve stranickém politickém systému.....	29
2.2.1 První léta demokracie.....	30
2.2.2 Pozice KSČM na levici v 90. letech.....	32

2.2.3 Posílení pozice KSČM na přelomu tisíciletí.....	34
2.2.4 Pozice KSČM od roku 2006 do současnosti.....	35
2.2.5 Vztah KSČM a ostatních politických stran.....	37
2.2.1.1 KSČM a ČSSD.....	38
2.3 KSČM a její voliči.....	39
ZÁVĚR.....	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY, PRAMENŮ A OSTATNÍCH ZDROJŮ.....	44

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled předsedů KSČ(M) od listopadu 1989.....	14
Tabulka 2: Získané hlasy KSČM ve volbách do PS PČR v letech 1996 - 2013 (v %)...	22
Tabulka 3: Výsledek KSČ ve volbách do SL FS na území České republiky v červnu 1990.....	30
Tabulka 4: Výsledek KSČ ve volbách do České národní rady v červnu 1990.....	30
Tabulka 5: Výsledek LB ve volbách do České národní rady v červnu 1992.....	31
Tabulka 6: Výsledek KSČM ve volbách do PS PČR v červnu 1996.....	32
Tabulka 7: Výsledek KSČM ve volbách do PS PČR 2002.....	34
Tabulka 8: Výsledky voleb do PS PČR 2006 (strany s více než 5% úspěchem).....	35
Tabulka 9: Výsledky voleb do PS PČR 2010 (strany s více než 5% úspěchem).....	36

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČNR – Česká národní rada¹

ČR – Česká republika

ČSDF – Československé demokratické fórum

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní republika

ČSL – Československá strana lidová

ČSS – Československá strana socialistická

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČSSR – Československá socialistická republika

DFK – Demokratické fórum komunistů

EU – Evropská unie

KDS – Křesťanskodemokratická strana

KDU - ČSL – Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová

KSČ – Komunistická strana Československa

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

KSČS – Komunistická strana Československa²

KSS – Komunistická strana Slovenska

LB – Levý blok

NATO – Severoatlantická aliance

ODA – Občanská demokratická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

OF – Občanské fórum

OH – Občanské hnutí

PS PČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

1 Zákonomádný sbor v ČSSR a ČSFR, který se v lednu 1993 transformoval do podoby PS PČR.

2 Zkratka užívaná od konce roku 1989 na základě požadavků slovenských komunistů.

SL FS – Sněmovna lidu Federálního shromáždění³

SN FS – Sněmovna národů Federálního shromáždění⁴

SPR - RSČ – Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SZ – Strana zelených

TOP 09 – strana (Tradice-Odpovědnost-Prosperita 09)

US-DEU – Unie svobody - Demokratická unie

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚV KSČM – Ústřední výbor Komunistické strany Čech a Moravy

VV – Věci veřejné

---

3 Jedna ze dvou komor parlamentu ČSFR fungující do rozpadu Federace na konci roku 1992, ve které zpravidla zasedalo více občanů ČR.

4 Jedna ze dvou komor parlamentu ČSFR fungující do rozpadu Federace na konci roku 1992, která zaručovala zastoupení českých a slovenských poslanců v poměru 75:75.

ÚVOD

Tato práce si klade za cíl popsat působení Komunistické strany v časovém období od listopadu 1989 do současnosti, tedy v politickém systému Československa, posléze České republiky. Komunistickou stranou jsou zde míněny dva politické subjekty. Zpočátku se práce zmiňuje o Komunistické straně Československa (dále jen KSČ), která sehrála, zdánlivě pasivní, roli při destrukci stávajícího režimu v Československu. Práce však popisuje a analyzuje zejména působení Komunistické strany Čech a Moravy (dále jen KSČM) v demokratickém systému ČSFR a ČR.

KSČM je od svého vzniku v roce 1990 do dnešních dnů velmi diskutovanou a kontroverzní stranou se značně početnou členskou základnou i hlasy voličů. Nejedem český rodič by mohl popisovat své pocity, když se jeho potomek zeptá na otázku: Proč se komunisté už dávno nezakázali? Posuneme-li se na okamžik zpět do historie, zjistíme, že v období tzv. první republiky byl náš stát jediným ve střední a východní Evropě (pochopitelně vyjma SSSR), kde působila KSČ jako legitimní strana. Sice silně opoziční a nestátotvorná, avšak legální. Hlavním důvodem byl velký počet jejích členů a zakáz takto silné strany by vedl spíše k problémům než k užítku.

V podobné situaci, ač s jiným historickým kontextem, se nyní ocitá KSČM. Má za sebou nejednu vnitrostranickou krizi a dodnes se potýká s antikomunistickými názory i pokusy o její zákaz. Přesto je v našem státě celé demokratické čtvrtstoletí parlamentní (opoziční) stranou, která se těší oblibě u mnoha Čechů, i když stále nemá zcela ucelený postoj k minulosti své stranické předchůdkyně KSČ. Nebo možná právě proto. A nejen tyto důvody mě vedly k vypracování takto tématicky zaměřené bakalářské práce.

Práce je rozdělena do dvou částí, z nichž první se zabývá vnitřním vývojem strany, na jehož základě zkoumá druhá část samotné působení strany v politickém systému ČR.

Při tvorbě práce jsem čerpala z odborné literatury českých historiků, např. Adély Gjuričové z Ústavu soudobých dějin AV ČR či práce Jana Měchýře, a českých politologů zabývajících se KSČM, její porevoluční transformací či jejími

voliči, mezi něž patří např. Daniel Kunštát a Lukáš Linek ze Sociologického ústavu AV ČR, Vít Hloušek, Lubomír Kopeček a Pavel Pšeja působící na Fakultě sociálních studií MU či bývalý rektor MU Petr Fiala. Cenným materiálem mi byly také programové a jiné interní dokumenty KSČM.

1 VNITROSTRANICKÝ VÝVOJ KSČ A POZDĚJŠÍ KSČM

Každá politická strana prochází za svou existenci vnitřními změnami a vnitřní vývoj československé a později české komunistické strany je zajímavý pro svou pozici v demokratickém systému. Cílem této části práce je stručně popsat vnitřní vývoj strany, který měl rozhodně dopad na vystupování porevoluční KSČM.

STRANA	PŘEDSEDOVÉ	OBDOBÍ FUNKCE
KSČ	Karel Urbánek	listopad – prosinec 1989
KSČ	Ladislav Adamec	prosinec 1989
KSČM – 1. předseda	Jiří Machalík	březen – říjen 1990
KSČM	Jiří Svoboda	říjen 1990 – červen 1993
KSČM	Miroslav Grebeníček	červen 1993 – říjen 2005
KSČM	Vojtěch Filip	od října 2005

Tabulka 1: Přehled předsedů KSČ(M) od listopadu 1989.

1.1 Vnitřní změny v KSČ a jejích územních organizacích KSČM a KSS do rozpadu ČSFR

Když 17. listopadu 1989 vypukla tzv. Sametová revoluce, nacházela se tehdejší vládnoucí KSČ ve značné vnitřní krizi.⁵ Období od poloviny listopadu do konce roku 1989 tak nebylo krušným jen pro Československo jako stát, který právě procházel mocenskou přeměnou, ale i pro KSČ. Ta během revoluční éry ztratila asi milion členů⁶, 19. listopadu 1989 ji začalo silně konkurovat nejen OF, ale také další politické subjekty buď nově vzniklé či již fungující a právě vystupující do popředí.⁷

To, co KSČ necelých 40 let budovala, se definitivně zhroutilo 29. listopadu

5 FIALA, P. – MAREŠ, M. – PŠEJA, P. *Komunisté a jejich strany*. In: MALÍŘ, J. – MAREK, P. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-723-9180-1. S. 1413.

6 MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech, 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, ISBN 80-863-6600-6. S. 166.

7 PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-732-5069-1. S. 34.

1989, kdy Federální shromáždění vypustilo z Ústavy ČSSR článek o vedoucí úloze KSČ.⁸ Strana se následně definitivně vzdala moci a zhroutila se. Prezident Gustáv Husák jmenoval 10. prosince 1989 novou vládu v čele s Mariánem Čalfou, abdikoval a o necelé tři týdny později, 29. prosince, zvolilo Federální shromáždění nového prezidenta republiky Václava Havla. A jak zmiňuje Jan Měchýř ve své práci: „Komunistický režim nebyl svržen, ztrouchnivěl a rozpadl se téměř samovolně.“⁹

1.1.2 KSČ v revoluční krizi

Současná celková situace v Československu spolu s dlouhotrvající vnitřní krizí strany byla důvodem k dlouhému a vážnému zasedání ÚV KSČ 24. listopadu 1989. Výsledkem byla demise nejen stávajícího generálního tajemníka Miloše Jakeše, kterého nahradil méně známý Karel Urbánek, ale i celého předsednictva ústředního výboru strany.¹⁰ O den později, kdy v pražském Paláci kultury zasedal aktiv¹¹ KSČ, odstoupil k vůli rozhořčených funkcionářů vedoucí tajemník pražského výboru strany Miroslav Štěpán.¹² V době, kdy v KSČ probíhaly radikální personální změny ve vedoucích funkcích, premiér Ladislav Adamec jednal s OF o rekonstrukci vlády. Adamec však po jednání, která nesplnila jeho očekávání, odstoupil z funkce 7. prosince¹³ a o tři dny později již stanula v čele státu nová vláda, jmenovaná prezidentem Husákem těsně před jeho abdikací. Pro KSČ začala nová éra, bylo potřeba stranu stabilizovat.

Mimořádný sjezd strany, konající se 20.-21. prosince 1989 v Praze, zvolil nové vedení strany v čele s Ladislavem Adamcem a místopředsedou Vasilem Mohoritou. Sjezd projednal reformní opatření demokratického směru (např. odvrácení od stalinismu, rozpuštění Lidových milicí, záruky lidských práv) či změnu názvu strany. Tato myšlenka se však nesetkala s velkým ohlasem. Fakt, že strana oficiálně přijala reformní ústupky, ale neupustila od slova „komunistická“ v názvu strany, je značně kolidující. Na sjezdu se také rozhodlo o vytvoření územní organizace KSČ (budoucí KSČM), která by byla rovnocennou partnerkou Komunistické strany Slovenska (dále

8 MĚCHÝŘ, J., pozn. 6, s. 166.

9 Tamtéž, s. 94.

10 Tamtéž, s. 75.

11 Termín používaný během minulého režimu pro shromáždění funkcionářů základních organizací a obvodních výborů KSČ.

12 MĚCHÝŘ, J., pozn.6, s. 76.

13 Tamtéž, s. 91

jen KSS).¹⁴

Nové vedení se nenacházelo v lehké situaci. Muselo jednat tak, aby zbytečně neprovokovalo dekomunizující se veřejnost, ale zároveň tak, aby nepopudilo proti sobě tradičně smýšlející straníky. V únoru strana dokonce vyloučila Gustáva Husáka, jakožto odpovědnou osobu za předešlý politický vývoj.¹⁵ Uvnitř strany se již bezprostředně po prvních revolučních událostech vytvořily reformistické proudy. Jedním z nich bylo Demokratické fórum komunistů (DFK), vzniklé 27. listopadu, zásadně odmítající dosavadní politiku vedení KSČ.¹⁶ Jako samostatné hnutí Československé demokratické fórum (ČSDF) se tento proud definitivně oddělil od KSČ na počátku roku 1990. Ve volbách téhož roku však zcela propadl.¹⁷

1.1.2.1 Transformace KSS

Na rozdíl od KSČM, která dodnes zůstala věrná komunistickému směru,¹⁸ se v KSS bezprostředně po listopadových událostech začalo tvořit silné „sociálnědemokratické“ křídlo v čele s Peterem Weissem. To prosadilo v roce 1990 na podzimním sjezdu strany v Prešově sociálně demokratický směr a změnu názvu strany na Komunistickou stranu Slovenska – Stranu demokratické levice s předpokladem, že ÚV později první část názvu vyškrtne, což se stalo. Nakonec byl do čela strany znovu zvolen Peter Weiss.¹⁹ O „sociáldemokratizaci“ KSS tak již nebylo pochyb.

1.1.2 KSČM a její vývoj do rozpadu ČSFR

Problém dvou národů, Čechů a Slováků, sdružujících se v jednom státě, byl

14 FIALA, P. – MAREŠ, M. – PŠEJA, P., pozn. 5, s. 1414.

15 KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-98-5. S. 47.

16 MAREŠ, M. *Pokusy o reformu komunistické strany v ČR*. In: *Rudí a růžoví: transformace komunistických stran*. (Ed.) HLOUŠEK, V. – KOPEČEK L. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2002. ISBN 80-210-2990-0. S. 87.

17 KOPEČEK, L., pozn. 15, s. 49.

18 Blíže k tomuto tématu v dalších kapitolách.

19 KOPEČEK, L. *Strana demokratické levice 1989-2002: Úspěch či neúspěch slovenských postkomunistů?* In: *Rudí a růžoví: transformace komunistických stran*. (Ed.) HLOUŠEK, V. – KOPEČEK L. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2002. ISBN 80-210-2990-0. S. 100-101.

patrný již od roku 1918. Na počátku roku 1990 se tento napjatý vztah projevil i v KSČ, kdy se strana federalizovala.²⁰ Ke KSS vznikla pro české země KSČM. Obě strany kandidovaly do parlamentních voleb v červnu 1990 jako součást KSČ, respektive KSČS.²¹

1.1.2.1 Ustanovení KSČM

Ustavující sjezd KSČM se konal 31. března 1990 v Praze. Předsedou se stal Jiří Machalík, v ÚV KSČM začali působit Miroslav Šlouf a Michal Kraus, bývalí sociální demokraté a Miroslav Grebeníček, budoucí předseda strany. KSČM byla složena z představitelů různých porevolučních myšlenek týkajících se dalšího směřování strany.²² Strana sice s ohledem na původ jejího vzniku nebyla nová, nicméně svým složením a okolnostmi působení byla novou politickou silou v demokratické státní federaci.

1.1.2.2 Snaha o reformu

V říjnu roku 1990 se konal 1.sjezd KSČM²³, kde byl předsedou strany zvolen filmový režisér Jiří Svoboda, který měl dát straně přijatelnější obraz pro veřejnost.²⁴ Sjezd dále schválil program strany, ve kterém „byly deklarovány požadavky demokracie, samosprávy a sociální spravedlnosti.“²⁵ Nicméně uvnitř strany stále převažovala atmosféra sporů mezi ortodoxními komunisty a skupinami reformně zaměřenými (např. DFK). Na jaře 1991 se utvořila uvnitř KSČM Demokratická levice reprezentovaná Václavem Mohoritou a Michalem Krausem, a když se ke konci roku 1991 konalo stranické referendum o změně názvu strany²⁶, Demokratická levice vystoupila z KSČM a založila Demokratickou stranu práce. Mohlo by se zdát, že problém uvnitř strany byl vyřešen a situace stabilizována, ale odchod reformních členů znamenal

---

20 Oficiálně se tak stalo v listopadu 1990 na 18. sjezdu KSČS, představitelem KSČS byla Federální rada. Federální strany se od sebe tak dlouho vzdalovaly až se každá vydala svým směrem a v dubnu roku 1992 zanikla.

21 FIALA, P. – MAREŠ, M. – PŠEJA, P., pozn. 5, s. 1414.

22 KOPEČEK, L., pozn. 15, s. 49.

23 FIALA, P. – DUDEK, P. *Komunismus v České republice: vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších komunistických organizací v české politice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 1999. ISBN 80-210-2249-3. S. 107.

24 KUNŠTÁT, Daniel. *Za rudou oponou: komunisté a jejich voliči*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-807-3302-092. S. 183.

25 FIALA, P. – DUDEK, P., pozn. 23, s. 109.

26 Výsledek byl oznámen v únoru následujícího roku na mimořádném sjezdu strany, 76 % hlasujících členů rozhodlo o zachování názvu stranu.

pro stranu ztížení pro prezentování strany jako transformujícího se subjektu. KSČM proto uzavřela koalici s hnutím Demokratická levice²⁷ nazývanou Levý blok a takto se účastnila parlamentních voleb 1992.²⁸

1.2 Vnitřní vývoj KSČM v samostatné České republice

1.2.1 Stabilizace strany po nástupu Miroslava Grebeníčka a 90. léta

Na II. sjezdu strany v prosinci 1992 strana přijala Program KSČM, zvaný také Kladenský program, „*který vyjádřil komunistickou orientaci strany v nových podmínkách.*“²⁹ Předseda Jiří Svoboda se však začal projevovat stále více reformně, což vzbuzovalo nesouhlas u stále většího počtu členů. Na III. sjezdu strany v Prostějově v červnu 1993 byl novým předsedou strany zvolen dosavadní nekomunisticky smýšlející místopředseda KSČM Miroslav Grebeníček a potvrzen Kladenský program „*a novelizované stanovy vyloučily možnost existence vnitrostranických platforem.*“³⁰

Strana během tří a půl let po Sametové revoluci prošla několika fázemi a teprve po prostějovském sjezdu se definitivně ustálila na „*subjekt pevně spjatý s komunistickou ideologií a jasně se vymezující proti aktuální podobě společnosti*“ v čele s ortodoxním předsedou Grebeníčkem. Vztahy s nově vzniklými stranami, které z KSČM vzešly, byly napjaté, zejména s nově vzniklou stranou Levý blok. Stejnomená koalice následně zanikla k poslednímu květnovému dni 1994.³¹

KSČM byla nepochybně stranou opoziční, krajně levicovou, ovšem se stále početnou členskou základnou. Čtvrtý sjezd strany v roce 1995 v Liberci potvrdil jak programatiku a stabilizaci strany, tak předsednický post M. Grebeníčka. Vnitřní sílu a pospolitost strany potvrzuje i fakt, že ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR na jaře 1996 se KSČM umístila na třetí pozicíc hned za ODS a ČSSD.³²

KSČM, jakožto poměrně ostrakizovaná strana ostatními politickými (zejména

27 Jedná se o jiný politický subjekt než byl zmiňovaný výše.

28 PŠEJA, P., pozn. 7, s 101.

29 Komunistická strana Čech a Moravy. 2003. *KSČM* [online]. [cit. 2015-05-09]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jsme?chapter=1297>

30 Například platforma „Za socialismus“ reprezentována Miroslavem Štěpánem a dalšími.

31 PŠEJA, P., pozn. 7, s 102.

32 FIALA, P. – DUDEK, P., pozn. 23, s. 129-130.

parlamentními) stranami, je ve druhé polovině devadesátých let tradicionalistickou stranou, jež odmítá kapitalismus a požaduje moderní socialistické změny, které zastaví vykořisťování, to vše nenásilnou demokratickou cestou. Důležitým aspektem při posuzování vnitřního stavu KSČM se ukazuje dvojí tvář strany. Určité citlivé politické otázky jsou totiž interpretovány jedním způsobem směrem k veřejnosti a druhým způsobem uvnitř strany, tedy v rámci interních materiálů KSČM či různých stranických vystoupení.³³

Pátý sjezd KSČM v prosinci 1999 ve Žďáru nad Sázavou potvrdil opětovným zvolením předsednickou funkci Miroslava Grebeníčka a jak vyplývá ze *Zprávy o činnosti KSČM v období po IV. sjezdu v Liberci: „Strana si zachovala a zachovává komunistický charakter. Dokázala uhájit svou jednotu proti rozbíječným pokusům, proti snahám o její sociáldemokratizaci i proti dogmatickému voluntarismu.“*³⁴ Vzhledem k blížícímu se přelomu tisíciletí přijal sjezd dva významné programové dokumenty *Program obnovy a KSČM na přelomu tisíciletí*.³⁵

1.2.2 KSČM v novém tisíciletí

V květnu 2004 se konal v Českých Budějovicích VI. sjezd KSČM. Byl přijat programový dokument *Naděje pro Českou republiku*³⁶ a Miroslav Grebeníček byl opětovně zvolen předsedou strany (místopředsedy se posléze stali mj. Jiří Dolejš, Václav Exner či Vojtěch Filip³⁷).

Předseda strany, která procházela úspěšným obdobím³⁸, po sporech ve vedení strany rezignoval a byl nahrazen českobudějovickým právníkem Vojtěchem Filipem, který byl zvolen 1. října 2005.³⁹ „Navzdory tomu, že Vojtěch Filip je některými pozorovateli považován za pragmatičtějšího politika než Miroslav Grebeníček, žádný

---

33 HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-802-4731-926. S. 71.

34 Cit. dle KUBÁT, Michal. *Postkomunismus a demokracie: politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-4-0. S. 92.

35 KUNŠTÁT, D., pozn. 24, s. 190.

36 Tamtéž, s. 191.

37 MAREŠ, Miroslav. *Komunismus*. In: BASTL, Martin, et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada, 2011, Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-3797-3. S. 23.

38 Více viz druhá část práce.

39 Změna předsedy byla vnímána jako snahu o posun strany blíže k ČSSD a jako možná cesta k zahájení spolupráce s ní.

významný posun v politice strany, zejména z hlediska její komunistické identity, nenastal.“⁴⁰ Vojtěch Filip byl ve funkci potvrzen i VII. stranickým sjezdem v Hradci Králové v roce 2008 a i VII. sjezdem strany v Liberci 2012.⁴¹

S jistotou lze říci, že strana zůstává tradičně komunistickou stranou z návazností na marxismus a snahou o socialistickou přeměnu společnosti. Na VII. sjezdu byla přijata deklarace o socialismu s názvem *Jiný svět je možný*, ve které se považuje za jedinou „stabilní a čitelnou opozici proti kapitalismu“⁴². Dalším dokumentem přijatým tímto sjezdem byl dokument *Socialismus v 21. století*, který jen potvrzuje negativní postoj ke kapitalismu a způsob myšlení strany: „Kritikové kapitalismu, jejichž počet stále narůstá, vystupují s heslem „Jiný svět je možný!“ My připojujeme: Jen nejen možný, ale v zájmu zachování lidské civilizace je i nutný. Komunisté jsou přesvědčeni, že tento jiný svět bude socialismem: společností svobodnou, ekonomicky výkonnou, sociálně spravedlivou, uvolňující tvůrčí schopnosti každého jednotlivce a v neposlední řadě poučenou z vlastních chyb v minulosti.“⁴³

1.3 Postoj strany k vlastní minulosti

Za 27 let existence se musela strana vyjádřit k vlastní minulosti. Ještě na prosincovém sjezdu KSČ v roce 1989 byl schválen dokument „*Prohlášení k občanům Československa*“, v němž se omluvila za předchozí období. Tato omluva se vztahovala na všechny, kteří byli postiženi represemi režimu⁴⁴, na členy strany vyloučené po roce 1968 či na nerespektování občanských iniciativ a to i Charty 77.

Ovšem i v problematice vlastní minulosti se KSČM pohybuje v již zmíněné situaci dvojí tváře. Mohlo by se zdát, že při reformních pokusech na začátku devadesátých let se strana mnohem více distancuje od vlastní minulosti, respektive přijme za ni odpovědnost a dle těchto kritérií se bude politicky projevovat. Vlivem

---

40 KUNŠTÁT, D., pozn. 24, s. 190-191.

41 Prozatím poslední sjezd strany.

42 *Jiný svět je možný*. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm/vii-sjezd-kscm/38397/jiny-svet-je-mozny>

43 *Socialismus pro 21. století*. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm/vii-sjezd-kscm/35668/socialismus-pro-21-stoleti>

44 Pro členy vyloučené ze strany po událostech Pražského jara slouží samostatně *Provolání k bývalým členům KSČ, vyloučeným a vyškrtnutým po období 1968-69*.

konzervativních komunistů, kteří se prosadili ve straně, je situace opačná. Na parlamentní půdě se dodnes vyskytují situace, kdy je nutno o prezentovaném postoji strany k vlastní minulosti pochybovat. Příkladem může být odmítavý postoj k lustračnímu zákonu, ke zpřístupnění archiválií bývalé Státní bezpečnosti či k návrhu ustanovení dne poprav y dr. Milady Horákové jako významného Dne obětí komunistického režimu.

Ještě výraznější projevy rozporuplného přístupu k minulému režimu můžeme pozorovat na menších shromážděních, kdy se někteří straničtí funkcionáři vyslovují velmi pozitivně o minulém režimu jako např. Marta Semelová, která 25.2. 2004 na Olšanských hřbitovech prohlásila, že „v únoru 1948 započalo nejúspěšnější období v našich dějinách: období socialismu.“

A jak konstatuje Stanislav Balík ve své studii: „*Usnesení mimořádného sjezdu KSČ z prosince 1989, omlouvající se československým občanům za dobu nesvobody, lze již v této souvislosti považovat za vyhaslé či neplatné.*“⁴⁵ Domnívám se, že neochotu odpoutání se od vlastní minulosti silně naznačuje i fakt, že po několikerých snahách některých funkcionářů přejmenovat stranu, se tak dodnes nestalo, a to kvůli radikálnímu nesouhlasu členské základny.

---

45 BALÍK, Stanislav. KSČM a její vztah k vlastní minulosti. *Středoevropské politologické studie* [online]. 2004, IV. ročník, (2-3 číslo). [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/seps/clanek.php?ID=200>

2 PŮSOBENÍ KSČM V POLITICKÉM SYSTÉMU ČR

KSČM je nepochybně přímou pokračovatelkou předlistopadové KSČ a od počátku jejího působení na české politické scéně uběhlo již přes čtvrt století. Strana se stále těší takové oblibě u voličů, že působí jak v komunální, tak i parlamentní politice státu. Ve volbách do PS PČR strana nikdy nezískala méně než 10 % hlasů a v roce 2002 ji chybělo jen málo k překonání dvacetiprocentní hranice (viz Tabulka 2). A právě síla početné členské a voličské základny umožňuje KSČM ovlivňovat české politické spektrum.

rok	1996	1998	2002	2006	2010	2013
výsledek	10,33	11,03	18,51	12,81	11,27	14,91

Tabulka 2: Získané hlasy KSČM ve volbách do PS PČR v letech 1996 - 2013 (v %).⁴⁶

Cílem této části práce je analyzovat působení KSČM v české celostátní politice, počínaje rozбором programatiky strany a jejího vlastního vlivu na českou politickou scénu. Dále se budu zabývat popsáním vztahu KSČM a ostatních politických subjektů a nakonec také elektorátem KSČM.

2.1 Programatika KSČM

Každá politická strana se prezentuje svým politickým programem a KSČM není výjimkou. Považuji však za nutné zdůraznit, že politické programy jsou oficiálně předkládanými dokumenty politických stran a často se v určitých tématech neshodují s reálnými postoji některých členů strany nebo s konkrétními počiny strany jako celku. V případě KSČM je rozpor o to citelnější, že se strana musela vyrovnávat s rychlým listopadovým převratem a vnitřní rozštěpeností na začátku devadesátých let. V této kapitole se proto budu zabývat rozбором a následnou interpretací hlavních tezí základních programů KSČM v konkrétních oblastech veřejné politiky.

V současné době zůstává základním programem strany tzv. Kladenský program⁴⁷ z roku 1992, který se dělí na pět částí: 1. Za novou tvář strany,

⁴⁶ Zdroj: www.volby.cz

⁴⁷ V dalších letech několikrát aktualizovaný do podob programů s jinými názvy.

2. Za demokracii a samosprávu, 3. Za prosperitu a sociální spravedlnost, 4. Za rozvoj vzdělanosti, vědy a kultury, 5. Za mír, spolupráci a sociální spravedlnost ve světě. V tomto původním programu se chtějí komunisté distancovat od praktik předlistopadového režimu: „*V nových podmínkách komunisté nemohou a především nechtějí pracovat novým způsobem.*“⁴⁸, hlásí se k teoretickému základu socialismu Marxe a Engelse a staví se na cestu k demokratické společnosti: „*Programovým cílem KSČM je vybudování moderní socialistické společnosti, společnosti svobodných rovnoprávných občanů, společnosti demokratické, samosprávné, politicky a hospodářsky pluralitní, prosperující a sociálně spravedlivé.*“⁴⁹

Je rozhodně zajímavé sledovat období, kdy jednotlivé programy vznikaly. Z programu z roku 1992 zaregistrujeme určitou ostražitost v politických cílech. Mějme na paměti, že pro stranu je to období vnitřní krize a zařazování se do porevolučního stranického systému v zemi. Program obnovy z roku 1999 již upozorňuje na konkrétní nedostatky veřejné politiky a formuluje cíle k jejich napravení. Program pravděpodobně reaguje a zároveň i využívá momentální situace v domácí politice.⁵⁰ Ve stejném duchu pokračuje i program Naděje pro Českou republiku z roku 2004, tj. v období, kdy KSČM plní svou funkci střední opoziční politické strany.

Dle cílů, uvedených ve stranických programech, se KSČM jeví jako strana pozitivní, sociálně zaměřená, demokratická a jakékoliv spojitosti s KSČ, minulostí a svou v podstatě nekomunistickou identitou se jí daří ve stranických programech zdárně maskovat.

2.1.1 KSČM a domácí politika

KSČM je levicová strana, otevřeně se hlásící k socialismu a zaměřená proti nástupu radikálnímu kapitalismu (privatizace apod.), který zažil stát v době Federativní republiky: „*KSČM odmítá pouhé nahrazení centrálně direktivního systému systémem*

---

48 Program KSČM. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/uvodni-stranka/nas-program>

49 Tamtéž.

50 Uzavření tzv. opoziční smlouvy mezi ČSSD a ODS, která zaručovala spolupráci těchto stran po předčasných volbách v roce 1998, vyvolala mezi mnohými voliči značný rozruch a nespokojenost. To mělo následně vliv i na volby v roce 2002, kdy KSČM získala nejvíce hlasů do Poslanecké sněmovny ve své historii.

volného, prakticky ničím nespoutaného trhu.“⁵¹ Na poli domácí politiky prosazuje kroky v zájmu sociální spravedlnosti, což evokuje i slogan strany: S lidmi pro lidi.

2.1.1.1 KSČM v sociální politice

Jak jsem již naznačila, KSČM je stranou zaměřenou na tzv. sociální spravedlnost. V programu z roku 1992 upozorňuje na potřebu udržení sociálního smíru a požaduje ochranu pracujících a zajištění pracovních příležitostí, tedy práva na práci. Stejně prosociálně se staví k fungování zdravotnictví či otázkám důchodového zajištění a zajištění zejména mladých rodin.

V Programu obnovy z roku 1999 strana stupňuje v sociální politice své záměry a hlásá, že jejím cílem je „*silnou sociální politiku uskutečňovat na základě respektování požadavků Listiny základních práv a svobod, Evropské sociální charty, zajistit větší sociální jistoty při pružném a efektivním výkonu funkcí celého sociálního systému.*“⁵²

Program Naděje pro Českou republiku se detailněji zabývá tématy zaměstnanost, zdravotnictví, bytová situace ve státě či problémy sociálně slabších skupin, kde je zmiňováno mj. i romské etnikum. Tento program vznikl v roce 2004 a často hovoří o prosazování konkrétních kroků – např. „*KSČM bude prosazovat zkrácení pracovního týdne na 35 hodin se zárukou zachování výše dosavadní mzdy a zajištění ochrany bezpečnosti a hygieny práce.*“⁵³, což je oproti minulým programům novinkou. Tento stav je zapříčiněn zřejmě momentální stabilizací strany v parlamentní politice, protože v programu se objevují i jisté skryté výtky k současnému stavu fungování státu: „*Program politiky KSČM se zaměřuje především na ochranu sociálně slabých a sociálně ohrožených občanů, jejichž životní úroveň se zhoršuje nebo stagnuje, a kteří jsou často vystaveni byrokratické zvlí.*“⁵⁴

Z jednotlivých programů strany výsledně vyplývá, že KSČM se jako typicky levicová strana zaměřuje na prosazování zvýšení jistoty získání zaměstnání, ochrany sociálně slabých občanů, dostupnou zdravotnickou péči či řádného zabezpečení seniorů.

---

51 Program KSČM, pozn. 48.

52 Program obnovy. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nas-program/program-obnovy?category=>

53 Naděje pro Českou republiku. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nas-program/nadeje-pro-ceskou-republiku?category=>

54 Tamtéž.

2.1.1.2 KSČM v hospodářské politice

V popisu hospodářské politiky KSČM je nám základním kamenem nepochybně socialismus, jež strana uvádí jako svůj politický programový cíl. V Kladenském programu se uvádí, že „*socialistická řešení jsou reálná a jejich prosazování naléhavá. Současná kvapná a nekompromisní obnova kapitalismu je však provázána silným ideologickým i mocenským tlakem.*“⁵⁵ Pozornost je zde věnována i samotnému zemědělství, kdy je dle KSČM „*nezbytné zachování výrazného podílu zemědělské družstevní výroby, která se osvědčila, je v souladu s celosvětovou tendencí a zdaleka nevyčerpala možnosti svého dalšího rozvoje.*“⁵⁶

Program obnovy koncipuje směřování státu „*k celkovému rozvoji ekonomiky, který umožní zvyšovat životní úroveň a vytvořit zdroje pro silnou sociální politiku*“⁵⁷ a reaguje konkrétními cíli jako jsou náprava privatizace, zlepšování českého zbrojního průmyslu či snížení příjmů ústavních činitelů pro zastavení plýtvání státních financí.

Strana nadále vylepšuje svá programová prohlášení, kde vysvětluje přínos socialismu pro stát i světovou společnost. Mezi takové dokumenty patří deklarace o socialismu s názvem *Jiný svět je možný* z roku 2008 a program *Socialismus v 21. století*.⁵⁸ V těchto dokumentech se stupňuje kritika kapitalismu: „*Úsilí kapitalismu, zbaveného svého největšího soupeře v podobě světové soustavy socialistických zemí, o globální nadvládu vede k jeho de'generaci. Majetní ještě více bohatnou a stále širší vrstvy společnosti chudnou. Bída vyhání obyvatele ze zemí třetího světa a stává se živnou půdou i pro mezinárodní terorismus. Jejich levné pracovní síly využívá globální kapitál k likvidaci sociálního státu v rozvinutých zemích.*“⁵⁹

I v hospodářské politice se tedy ukazuje komunistická identita strany, jež se přímo odkazuje na Marxe a socialismus staví jako svou názorovou i politickou prioritu. „*Východiskem našich představ o socialismu je myšlenkový odkaz klasiků. Karel Marx, Bedřich Engels, ale později i V. I. Lenin, ve své době vědecky podložili vizi překonání kapitalismu socialismem. Jejich pojetí společenského vývoje je i dnes základním metodologickým východiskem pro vědecké pojetí socialismu.*“⁶⁰

55 Program KSČM, pozn. 48.

56 Tamtéž.

57 Program obnovy, pozn. 52.

58 Aktualizovaný v roce 2012 na libereckém sjezdu strany.

59 *Jiný svět je možný*, pozn. 42.

60 *Socialismus pro 21. století*, pozn. 43.

2.1.1.3 KSČM a její postoj k životnímu prostředí

KSČM se překvapivě prezentuje jako strana silně podporující ekologické principy v politice státu a ochranu životního prostředí. Tyto výroky nalezneme již ve stranickém programu z roku 1992, kdy je v souvislosti s výkonností ekonomiky státu zmiňováno „*postupné znehodnocování životního prostředí a přechod k jeho kvalitativní obnově.*“⁶¹

V Programu obnovy jsou již zakomponovány takové cíle jako „*nepovolovat výrobu s velkou ekologickou zátěží*“, zavést ekologické daně či „*zvýšit sankce za poškozování životního prostředí.*“⁶²

„*KSČM považuje za nutné vést intenzivnější dialog se strukturami občanského ekologického hnutí i s ekologickými odborníky. Ekologické problémy jsou problémy nové doby a logicky jsou tedy ostřeji vnímány nastupující generací.*“⁶³ Mezi hlavní priority KSČM mezi lety 2004 – 2008 patří „*prosazení strategie udržitelného rozvoje s maximálním využitím vědy a moderních, ekologicky šetrných technologií, s důrazem na rovnováhu člověka a přírody.*“⁶⁴

2.1.1.4 KSČM, demokracie a politika státu

KSČM nebyla, není a nebude běžnou parlamentní stranou v zemi. V prvních letech nového demokratického zřízení to byla „*staronová*“ strana, která nakonec neprošla typickou dekomunizací či sociáldemokratizací jako např. její slovenská sesterská strana, což někteří předpokládali či očekávali. Její vnitřní vývoj, krize strany a snaha adaptovat se na pluralitní politické scéně značně ovlivnily její programatiku.

Strana se v programech prezentuje jako velmi prodemokratická, což potvrzuje již Kladenský program, jehož druhá část nese název *Za demokracii a samosprávu*. „*Jde nám o skutečnou demokracii, o její obnovu a rozvinutí tak, aby se uskutečňovala nejen v zájmu lidí, ale stále více jimi samými. To znamená vládu lidu, pro lid a lidem. Jde nám o svobodného, plnoprávného, sebevědomého a odpovědného občana, který se bezprostředně a samostatně zasazuje o řešení problémů ekonomických, sociálních, kulturních a ekologických a kterému nic nebrání svou iniciativu v zavedených i nových*

61 Program KSČM, pozn. 48.

62 Program obnovy, pozn. 52.

63 Naděje pro Českou republiku, pozn. 53.

64 Tamtéž.

*formách uplatňovat.*⁶⁵ Otázkou zůstává, jak hodnotit výroky o cílech vybudování občanské společnosti, o udržení právního státu, o dodržování demokratických zásad a lidských práv každého občana. Tato slova totiž dokonale vyvrací jakoukoliv spojitost či návaznost na předchozí KSČ.

V roce 1999 strana dokonce do programu zakomponovala jako cíl „*zvýšení podílu občanů na rozhodování.*“⁶⁶ Podstatným bodem tohoto programu je také snaha o budoucí zrušení horní komory parlamentu, v Naději pro ČR už se strana o Senátu zmiňuje pouze v kontextu přeměny ústavy v rámci posílení demokratické občanské společnosti a právního státu.

KSČM zaujímá stabilně úlohu parlamentní opoziční strany, což se ukazuje i na jejích programech.⁶⁷

2.1.2 KSČM a zahraniční politika

V oblasti zahraniční politiky byly v porevolučních letech nejdůležitějšími tématy vstup do NATO a EU. Zhroucení sovětského bloku a konec studené války vyvolal značnou euforii v otázkách zbrojení a vojenských bloků (typickým příkladem je vojenský pakt Varšavská smlouva)⁶⁸, což se projevilo i v programech KSČM. V Kladenském programu je konkrétně uvedeno: „*KSČM se plně staví za přechod od poválečného blokového zajištění bezpečnosti a stability k novému celoevropskému systému důvěry a spolupráce mimo jakékoliv vojenské bloky.*“⁶⁹ Zároveň zde strana odmítá závislost země na některé ze světových mocností, ale upřednostňuje rovnoprávnou integraci do Evropy.

Strana se staví odmítavě ke členství ČR v NATO, což jen potvrzuje původní porevoluční nesouhlas s mezinárodními vojenskými bloky a celkový odmítavý postoj k USA. V Programu obnovy je uvedeno, že jeden z cílů v oblasti mezinárodní spolupráce je „*usilovat o zrušení agresivních mocenských bloků, o vystoupení z NATO*

---

65 Program KSČM, pozn. 48.

66 Program obnovy, pozn. 52.

67 Viz například kapitola 2.1.1.1 *KSČM v sociální politice.*

68 MAREŠ, Miroslav. České politické strany a zahraniční politika. *Mezinárodní vztahy.* [online] 1999, roč. 34, č. 1, s. 9. [cit. 2015-06-16] Dostupné z: mv.iir.cz/article/download/1185/1235

69 Program KSČM, pozn. 48.

a v první fázi pozastavit členství ČR v tomto paktu.⁷⁰ V Naději pro ČR je společenství NATO vímáno jako „přežitek éry bipolárního světa, který objektivně překáží evropské integraci.“⁷¹ Naopak pozitivně hodnotí členství v OSN, jež vnímá jako klíčovou organizaci k udržování světového míru a respektuje práci Rady bezpečnosti. „V boji proti mezinárodnímu terorismu podpoříme jen ta opatření, která budou vedena pod hlavičkou OSN.“⁷²

2.1.2.1 Postoj strany k Evropské unii

KSČM se k Evropské unii vyjadřuje v zásadě pozitivně, ale odmítá fungování státu pouze na rámec EU. Na přelomu tisíciletí požadovala strana ve svém programu rozhodnutí o vstupu do EU v referendu. V roce 2004 se již vyjadřovala proti striktní orientaci na EU. „KSČM nesouhlasí se zužováním zahraničně politické orientace ČR pouze na USA a EU a prosazuje rozšíření diplomatických kontaktů a ekonomické spolupráce s dalšími zeměmi.“⁷³

KSČM ve svých programech (základních ani volebních) nikdy více nerozpracovala vztah k EU či svůj postoj k evropské integraci.⁷⁴ Nicméně volby do evropského parlamentu byly pro KSČM většinou úspěchem.

2.2 Postavení a vliv KSČM ve stranickém politickém systému

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, KSČM zastává v českém politickém prostředí silnou roli s početnou členskou a voličskou základnou. Tato levicová strana působí v parlamentní politice republiky jako opoziční strana. Zdálo by se, že její vliv v demokratické společnosti bude minimální, zejména pro její minulost a dále fakt, že přes veškeré vnitřní snahy se strana nereformovala. KSČM „se stala po roce 1989 jednou z nejdogmatictějších komunistických stran na světě a jednou z posledních významných stran, které si ponechaly komunismus ve svém názvu,“⁷⁵ a její

70 Program obnovy, pozn. 52.

71 Naděje pro Českou republiku, pozn. 53.

72 Tamtéž.

73 Tamtéž.

74 HAVLÍK, Vlastimil. *České politické strany a evropská integrace: evropeizace, evropanství, euroskepticismus?* Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2009. ISBN 80-210-5080-2. S. 80-82.

75 NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích. *Politologický časopis*. 1999, (2),

místo v české politice na komunální i celostátní úrovni je od roku 1989 do dnešního dne významné. KSČM „je jednou ze tří stran, které od roku 1992 bez přerušení působí na parlamentní úrovni.“⁷⁶ Cílem této kapitoly je zmapovat postavení a vliv KSČM v českém stranickém politickém systému.

2.2.1 První léta demokracie

Po listopadovém převratu v roce 1989 se poměrně rychle začal ve státě tvořit stranický pluralitní systém a současně se zostřila situace ohledně federalizace země.⁷⁷ Jakousi federalizací ale procházel i nově vznikající systém a politické strany v něm – vznikem KSČM v dubnu 1990 se i z KSČ(S) stala federalizovaná strana.

V květnu roku 1990, krátce před prvními demokratickými parlamentními volbami, podali zástupci stran ČSL, ČSS a ČSSD požadavek na zákaz KSČM. Dominantní politickou silou bylo však OF, které zákaz KSČ(M) odmítalo s tvrzením, že s KSČ je třeba „vypořádat se“ prostřednictvím voleb. Ty se konaly na začátku června téhož roku a jejich jednoznačným vítězem bylo OF⁷⁸, na druhém místě se umístila KSČ, ovšem s podstatným početním rozdílem získaných hlasů oproti vítězi. Výsledky voleb tak ukázaly vůli obyvatelstva skončit s předlistopadovým politickým režimem. KSČ tak figurovala jako legitimní strana, ovšem vzhledem ke společenské i politické atmosféře se nacházela v jisté izolaci.⁷⁹

Celkový počet platných odevzdaných hlasů	7 245 450
Celkový počet hlasů pro KSČ	976 996
Celkový počet hlasů pro KSČ (v %)	13,48
Celkový počet získaných mandátů	15

Tabulka 3: Výsledek KSČ ve volbách do SL FS na území České republiky v červnu 1990.⁸⁰

s. 134. Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1999/2/1999-2-1-Novak-Utvareni%20stranickeho%20systemu%20v%20ceskych%20zemich.pdf>

76 KUNŠTÁT, D., pozn. 24, s. 246.

77 Příkladem tohoto zostření situace je zejména tzv. pomlčková válka, kdy se jednalo o názvu země, jež v konečném výsledku zněl od dubna 1990 Česká a Slovenská federativní republika.

78 Jde o volby jak do Sněmovny lidu (na území České republiky), tak do České národní rady.

79 BUREŠ, Jan, et al. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-802-4742-830. S. 248-249

80 Zdroj: www.volby.cz.

Celkový počet platných odevzdaných hlasů	7 211 047
Celkový počet hlasů pro KSČ	954 690
Celkový počet hlasů pro KSČ (v %)	13,24
Celkový počet získaných mandátů	32

Tabulka 4: Výsledek KSČ ve volbách do České národní rady v červnu 1990.⁸¹

Dominantní úspěch OF a antikomunistická nálada v zemi naznačovaly to, že ač bude KSČ parlamentní stranou, bude opoziční a s téměř nulovým koaličním potenciálem.⁸² Ba naopak, od počátku demokratického systému v českých zemích je KSČ(M) stranou s vyděračským (opozičním) potenciálem,⁸³ protože v silně pravicovém polistopadovém politickém prostředí rozhodně nebyla KSČ stranou, se kterou by chtěl jakýkoliv jiný politický subjekt dobrovolně spolupracovat.

Stranická politická situace na území České republiky se v období od revolučního listopadu do rozpadu ČSFR silně proměňovala. Mezi zásadní mezníky patří rozpad OF a nástup jejích oddělených frakcí ODS a OH.⁸⁴ OF bylo společenským hnutím, které splnilo svou úlohu změny režimu, a vzhledem k názorovým diferencím jejích jednotlivých členů a přívrženců, byl jeho rozpad dalším logickým postupem ve vývoji českého politického systému. Vyjma KSČM nakonec z rozpadu OF profitovaly takřka všechny subjekty politického spektra.⁸⁵ KSČM⁸⁶ se ve dvou porevolučních letech potýkala se silnou vnitřní krizí, byla sice přední a nejvýraznější stranou české levice a dle volebních výsledků druhou nejsilnější stranou v republice, nicméně od politického dění byla ostatními politickými subjekty takřka separována.

Parlamentní volby v červnu 1992 vynesly na vrchol již zmíněnou ODS a to vítězstvím v koalici s KDS.⁸⁷ Mandáty v ČNR získalo celkem osm politických subjektů, mezi nimi i KSČM, která tyto volbyv těchto volbách kandidovala v koalici LB a opět se umístila na druhé pozici volebních výsledků. V ČNR však získala mandáty

81 Zdroj: www.volby.cz.

82 NOVÁK, M., pozn. 75, s. 134.

83 Termíny koaliční a vyděračský potenciál, tedy dispozice stran k možné spolupráce s ostatními stranami při sestavování vlády, zavedl italský politolog Giovanni Sartoti v 70. letech 20. století.

84 ODS vznikla pod vedením ekonoma Václava Klause, OH vedl tehdejší premiér a bývalý disident Petr Pithart.

85 PŠEJA, P., pozn. 7, s. 45.

86 Ihned na počátku devadesátých let se KSS transformovala v sociálně demokratickou stranu a komunistická federace oficiálně v dubnu 1992 zanikla, takže lze hovořit již pouze o KSČM.

87 Nutno poznamenat, že Česká národní rada se v lednu 1993 transformovala do Poslanecké sněmovny PČR, což mělo význam pro budoucí uspořádání stranického systému v zemi.

i levicová ČSSD, což mělo vliv na postupnou proměnu stranického levicového systému a následně se levicový prostor „dotvořil a stabilizoval, dominantními aktéry se v tomto prostoru staly KSČM (jako jediný relevantní politický aktér krajní levice) a ČSSD, která obsadila prostor nalevo od středu až ke KSČM.“⁸⁸

Celkový počet platných odevzdaných hlasů	6 473 250
Celkový počet hlasů pro LB	909 490
Celkový počet hlasů pro LB (v %)	14,05
Celkový počet získaných mandátů	35

Tabulka 5: Výsledek LB ve volbách do České národní rady v červnu 1992.⁸⁹

2.2.2 Pozice KSČM na levici v 90. letech

Jak jsem již zmiňovala, KSČM se v politickém prostoru nacházela na kraji levice. Její postavení však v období mezi parlamentními volbami 1992 – 1996 začala silně ohrožovat ČSSD, která postupně expandovala do politického spektra a získávala volební preference. Postupně došlo ke stabilizaci stranicko-politického systému na levici tím způsobem, že ČSSD zaplnila a hegemonizovala české politické spektrum mezi krajní levicí a středem.⁹⁰ Tato stabilizace se potvrdila ve sněmovních volbách v červnu 1996, kdy se jako hlavními politickými subjekty staly ODS, jakožto zástupce a vítěz pravice a ČSSD jako její konkurent a vítěz levice. KSČM už nebyla dle volebních výsledků druhou nejsilnější stranou ve státě a zároveň také ztratila své vůdčí postavení na levici. ČSSD se orientovala na získání nových voličů i členů z řad subjektů vzniklých na základě rozpadu OF⁹¹ a profitovala také z neschopnosti KSČM se transformovat, kdy ČSSD získávala hlasy a podporu z reformujících se křídel KSČM.

Tato expanze ČSSD však pozici KSČM neoslabila, ve volbách do PS PČR v červnu 1996 se udržela nad 10 % získaných voličských hlasů, čímž se ukázalo, že neuskutečněná „sociáldemokratizace“ strany a tradičně komunistický směr pod vedením Miroslava Grebeníčka voličům KSČM vyhovuje.

⁸⁸ BUREŠ, J., et al., pozn. 79, s. 274.

⁸⁹ Zdroj: www.volby.cz.

⁹⁰ BUREŠ, J., et al., pozn. 79, s. 267.

⁹¹ Příkladem je například současný prezident Miloš Zeman, který působil za OF jako poslanec ve SN FS a v roce 1992 přešel do SL FS již za ČSSD.

Celkový počet platných odevzdaných hlasů	6 096 404
Celkový počet hlasů pro KSČM	626 136
Celkový počet hlasů pro KSČM (v %)	10,33
Celkový počet získaných mandátů	22

Tabulka 6: Výsledek KSČM ve volbách do PS PČR v červnu 1996⁹²

Tyto volby byly pro český stranický systém podstatný tím faktem, že se zjednodušil politický systém a možnosti spolupráce mezi stranami. Zastoupení v PS totiž získalo šest stran⁹³, mezi nimiž KSČM zaujímala společně s SPR-RSČ postavení strany s nulovým koaličním potenciálem.

KSČM byla sice stále stranou, se kterou ostatní strany odmítaly spolupracovat, avšak přesto si díky voličské věrnosti udržovala svou jistou pozici v PS a koneckonců i Senátu PČR⁹⁴. „Na rozdíl od ostatních politických stran se navíc KSČM dokázala vyhnout jakýmkoliv aférám, což nahrávalo možnosti vytvořit si do budoucna pozici potenciálního příjemce „protestních“ voličských hlasů.“⁹⁵ A tak lze říci, že po volbách, kdy KSČM měla potvrzené své jisté místo v stranicko-politickém systému, procházela strana klidným a stabilním obdobím.

Ale vláda, sestavená Václavem Klausem, měla před sebou neklidné období. V zemi se stupňovaly hospodářské potíže, v ODS se tvořila protiklausovská platforma a z vlády odešli ministři KDU-ČSL a ODA. Všechny tyto události nakonec vedly k demisi premiéra a pádu vlády. Zemi na přechodnou dobu vedla úřednická vláda Josefa Tošovského a země se připravovala na další (předčasné) volby do PS, které se konaly v červnu 1998. Necelých devět let po převratu získala většinu hlasů levicová ČSSD, která o necelých 5% předběhla ve vítězství druhou ODS. Do Sněmovny se probojovaly ještě Unie svobody, KDU-ČSL a KSČM s 11, 03 % hlasů.⁹⁶ Stranické spektrum tak bylo ustálené, na dvou protikladných pólech se nacházely ODS a ČSSD, vedlejší krajní póly zaujímaly KDU-ČSL a KSČM.

Po předčasných volbách nastala v zemi těžce řešitelná situace, protože vítěz

92 Zdroj: www.volby.cz.

93 1. ODS, 2. ČSSD, 3. KSČM, 4. KDU-ČSL, 5. SPR-RSČ, 6. ODA.

94 V senátních volbách získali kandidáti KSČM 2 mandáty.

95 BUREŠ, J., et al., pozn. 79, s. 295-296.

96 RYCHLÍK, Jan – PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. S. 617-619.

voleb, kterým byla ČSSD, nemohl sestavit fungující vládu, většinovou koalici. Proto byla mezi ODS a ČSSD uzavřena tzv. opoziční smlouva, jež znamenala kompromis dvou nejsilnějších stran a faktické rozdělení moci. Právě opoziční smlouva vzbudila mezi voliči obou stran značné nevole, z čehož profitovala zejména KSČM, jejíž volební preference stoupaly podobným tempem jako naopak klesaly ČSSD.⁹⁷

2.2.3 Posílení pozice KSČM na přelomu tisíciletí

KSČM, jež sice vzestupem ČSSD ztratila primární pozici na levici, si plně uvědomovala svůj potenciál na získání tzv. protestních hlasů od voličů ČSSD a plně se soustředila na volební kampaň pro sněmovní volby. První velký úspěch ovšem zaznamenala již v roce 2000 v krajských volbách, kde získala 21,14 % hlasů. Překvapivě vysoký výsledek pak KSČM získala ve volbách do PS v červnu 2002. Je pravdou, že strana si dělala vysoké ambice, protože si důsledně uvědomovala atmosféru vznikající na základě opozičně-smluvního chování ODS a zejména ČSSD, jejíž voliči po nesouhlasu spolupráce strany s pravicovou ODS hledali v politickém prostředí adekvátní alternativu.

Celkový počet platných odevzdaných hlasů	4 768 006
Celkový počet hlasů pro KSČM	882 653
Celkový počet hlasů pro KSČM (v %)	18,51
Celkový počet získaných mandátů	41

Tabulka 7: Výsledek KSČM ve volbách do PS PČR 2002⁹⁸

Vysoký počet komunistů v PS byl významný i pro prezidentské volby v roce 2003, kdy Václav Havel již nemohl dle Ústavy ČR na tuto funkci kandidovat a hledala se tedy nová hlava státu. „*Poté, co sociální demokraté nebyli schopni uskutečnit konzistentní strategii na prosazení svého kandidáta, podpořila část komunistů v tajné volbě Václava Klause.*“⁹⁹ Mimoto se blížilo celorepublikové referendum o vstupu ČR do EU, který strana jako jediná ve Sněmovně nedoporučovala, i když se ve straně našli

97 ČSSD procházela v období 1998-2002 vnitřní krizí, která vyvrcholila odchodem Miloše Zemana z postu předsedy strany.

98 Zdroj: www.volby.cz.

99 MAREŠ, M., pozn. 37, s. 23.

tací, zejména z řad reformistů, kteří se stavěli pro vstup do EU v rámci evropské integrace ČR.¹⁰⁰

Úspěch KSČM stoupal i nadále, kdy ve volbách do Evropského parlamentu strana získala 6 mandátů a svou politickou stabilitu potvrdila i za hranicemi státu na úrovni zahraniční politiky.¹⁰¹

KSČM se nacházela v době, kdy ji nechybělo sebevědomí a uvědomovala si svou pozici a důležitost ve Sněmovně natolik, že v létě 2005 předseda Grebeníček nabídl ČSSD vytvoření společné vlády po volbách 2006.¹⁰² Strana zažívala vnitrostranickou stabilitu i úspěšnost na poli krajské politiky, a přesto došlo na podzim roku 2005 ke změně vedení strany.¹⁰³ K podobné změně došlo i uvnitř ČSSD, kdy se předsedou strany stal Jiří Paroubek, s ním se „*sociální demokraté odvážili k výraznější spolupráci s komunisty na parlamentní půdě. Společně prosadili několik zákonů.*“¹⁰⁴ ČSSD díky KSČM v některých případech prosadila i zákony „*navzdory vůli svých koaličních partnerů.*“¹⁰⁵ Navíc v této době již KSČM místy působila v koalici s ČSSD na obecní úrovni.¹⁰⁶

2.2.4 Pozice KSČM od roku 2006 do současnosti

Výsledky voleb do PS v roce 2006 odrážely nespokojenost voličů s dosavadní vládou levice. Vítězem voleb se stala ODS, jejíž předseda Mirek Topolánek začal sestavovat pravicovou vládu. Z výsledků je však patrné, že poměr sil ve sněmovně (pravice – levice) byl 100 na 100. KSČM se při této situaci dostala mimo vlastní přičinění do návrhu předsedy KDU-ČSL, jež navrhoval společnou vládu s ČSSD s tichou podporou komunistů. Pro vnitřní odpor lidovců však tento návrh nebyl uskutečněn. První Topolánkovu vládu ČSSD a KSČM nepodpořily, druhá pravicová

---

100 Mezi tyto reformisty patřil např. Jiří Dolejš.

101 Mezi zvolené poslance patřili např. Miloslav Randsdorf či kosmonaut Vladimír Remek, jež se stal důležitou ikonou strany.

102 Grebeníček: At' ČSSD vládne s námi. *IDNES.CZ* [online]. 2005 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/grebenicek-at-cssd-vladne-s-nami-d36-/domaci.aspx?c=A050626_214846_domaci_bih

103 Viz kapitola 1.2.2 KSČM v novém tisíciletí.

104 MAREŠ, M., pozn. 37, s. 24.

105 BUREŠ, J., poz. 79, s. 322.

106 Nutno ovšem podotknout, že na komunální úrovni spolupracovali a dodnes spolupracují s KSČM i jiné politické subjekty, včetně ODS.

vláda se nakonec udržela a KSČM ji samozřejmě znovu nepodpořila.¹⁰⁷

<i>Strana</i>	Počet hlasů	Získané hlasy v %	Počet mandátů
ODS	1 892 475	35,38	81
ČSSD	1 728 827	32,32	74
KSČM	658 328	12,81	26
KDU-ČSL	356 706	7,22	13
SZ	336 487	6,29	6

Tabulka 8: Výsledky voleb do PS PČR 2006 (strany s více než 5% úspěchem).¹⁰⁸

Strana se plně soustředila na opoziční politiku a kritiku stávajícího stavu země, zejména v socioekonomických otázkách. Svůj úspěch prolomení antikomunismu prožívala strana po krajských volbách v roce 2008, kdy se podílela na tvorbě krajských koalic a to v pěti krajích.¹⁰⁹ KSČM podporovala všechna vyvolaná hlasování o nedůvěře vlády, včetně toho, které v roce 2009 způsobilo pád vlády a nástup úřednické vlády Jana Fischera, která dovedla zemi k řádným volbám do PS v květnu 2010.¹¹⁰

<i>Strana</i>	Počet hlasů	Získané hlasy v %	Počet mandátů
ČSSD	1 155 267	22,08	56
ODS	1 057 792	20,22	53
TOP 09	873 833	16,70	41
KSČM	589 765	11,27	26
VV	569 127	10,88	24

Tabulka 9: Výsledky voleb do PS PČR 2010 (strany s více než 5% úspěchem)¹¹¹

Tyto volby opět otvíraly možnost úzké parlamentní spolupráce KSČM a ČSSD. Do sněmovny se však probíjaly nově dvě strany, VV a TOP 09, které nakonec uzavřely s ODS koaliční smlouvu a sestavily vládu se silnou početní oporou ve sněmovně. ČSSD nebyla prezidentem republiky pověřena sestavením vlády, protože ani

¹⁰⁷ MAREŠ, M., pozn. 37, s. 24.

¹⁰⁸ Zdroj: www.volby.cz.

¹⁰⁹ Kraje: Moravskoslezský, Karlovarský, Středočeský, Vysočina, Plzeňský.

¹¹⁰ KSČM se dále soustředila na volby do Evropského parlamentu, kde nakonec získala 4 mandáty.

¹¹¹ Zdroj: www.volby.cz

s podporou KSČM by vláda nezískala důvěru ve sněmovně.¹¹²

Úspěch zažila levice v krajských volbách 2012, kdy nejvíce mandátů získala ČSSD (205), hned za ní se umístila KSČM s 182 mandáty, přičemž plné vítězství jí voličské hlasy zajistily v Ústeckém a Karlovarském kraji, v Ústeckém kraji následně komunisté obsadili post hejtmana svým kandidátem¹¹³, čímž KSČM potvrdila své silné postavení v rámci komunální politiky.¹¹⁴

Na jaře roku 2013 se vláda premiéra Nečase ocitla v těžké krizi a v létě spolu s demisí premiéra padla. Do řádných voleb nedokázala zemi dovést ani úřednická vláda Jiřího Rusnoka, a tak se v říjnu 2013 uskutečnily předčasné volby do PS. Tak, jako tomu bylo v roce 2010, i nyní se na kandidátkách objevila nová hnutí a strany. KSČM se v pořadí výsledků umístila na třetí pozici (za první ČSSD a druhým hnutím ANO 2011) s 741 044 hlasy – tedy 14,91 %. Sestavením vlády byl pověřen předseda vítězné ČSSD Bohuslav Sobotka, jehož vláda založená na koalici ČSSD, ANO a KDU-ČSL nakonec získala důvěru ve sněmovně na počátku roku 2014. Všech 33 poslanců KSČM se hlasování o důvěře zdrželo.¹¹⁵ V době dokončení této práce zbývají vládě premiéra Sobotky necelé tři roky do konce funkčního období, přičemž KSČM stabilně zůstává v opozici.

2.2.5 Vztah KSČM a ostatních politických stran

Komunistická strana Čech a Moravy se dokázala udržet v parlamentní politice od prvních porevolučních voleb až do (prozatím posledních) v roce 2013. Ihned na počátku devadesátých let se od ní distancovaly všechny relevantní strany, které se držely neformální úmluvy o vyloučení komunistů a vzhledem k tomu, že strana zůstala tradičně komunistickou, byla spolupráce s ní v kontextu antikomunistické nálady v zemi i v politickém prostoru v podstatě „zapovězena“. Postupem času se ale začalo ukazovat, že přítomnost KSČM v PS bude muset být brána na zřetel.¹¹⁶ Příkladem je získání jedné

---

112 RYCHLÍK, J. – PENČEV, V., pozn. 96, s. 625.

113 Ústeckým hejtmanem se stal Oldřich Bubeníček.

114 KSČM chce po letech v opozici do vlády, klade si tvrdé podmínky. *IDNES.CZ* [online]. 2010 [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kscm-chce-po-letech-v-opozici-do-vlady-klade-si-tvrde-podminky-ptj-/domaci.aspx?c=A100512_211449_domaci_abr

115 Žádost vlády České republiky o vyslovení důvěry. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=58720>

116 Viz 2.2.3 Posílení pozice KSČM na přelomu tisíciletí.

z místopředsednických funkcí v PS po volbách 2002, které obsadil tehdejší poslanec Vojtěch Filip, což bylo poprvé, co byla KSČM taková funkce přiznána.

2.2.1.1 KSČM a ČSSD

Při řešení vztahu KSČM a ČSSD nelze mluvit o vztahu v pravém slova smyslu, i když by historický kontext napovídal něčemu jinému.¹¹⁷ KSČM musela respektovat stranu, která zaujala primární postavení na levici politického spektra. Nicméně ČSSD, respektive její předseda Miloš Zeman, se proti KSČM (a proti dalším krajním politickým subjektům) vymezila na sjezdu strany v roce 1993 a toto vymezení oficiálně stvrdila vnitřním ustanovením zvaným bohumínská deklarace, kde odmítla jakoukoliv spolupráci s extremistickými stranami. V dnešní době je toto ustanovení přežitkem, vzhledem ke spolupráci těchto dvou stran ať na úrovni parlamentní, či komunální politiky.¹¹⁸

Situace po sněmovních volbách v roce 2002 nastiňovala vytvoření spojení ČSSD a KSČM, jímž by tvořily většinu ve Sněmovně. *„KSČM si přitom uvědomovala stále silný veřejný odpor proti svému otevřenému vstupu do kabinetu. Byla ochotná podporovat menšinovou vládu sociálních demokratů výměnou za získání zastoupení ve vedení dolní komory parlamentu a ve vedení některých státních agentur.“*¹¹⁹ Předseda sociálních demokratů Špidla nakonec vytvořil méně stabilnější koalici s KDU-ČSL a US-DEU, což vedlo k vnitrostranickým sporům i otevření otázky spolupráce s KSČM, která začala být některými sociálními demokraty vnímána jako spojenec vzhledem k tomu, že tak jako jejich strana je i KSČM soupeřem ODS. Dalším argumentem byla i fungující spolupráce stran na městských a obecních radnicích.

Rok 2005 znamenal vnitřní změny pro obě strany. Pro ČSSD situace naznačovala, že po patnácti letech působení KSČM v parlamentní politice je nutné tuto stranu brát v rámci demokratického systému jako rovnocenného a programového partnera a je třeba získávat spíše pragmatický pohled na spolupráci levicové ČSSD

---

117 KSČ vznikla odloučením Sociální demokracie v roce 1921. Opačný proces proběhl v roce 1948, kdy byla po únorovém převratu Sociální demokracie nuceně sloučena s KSČ.

118 Někteří poslanci a členové ČSSD se pokoušeli podat signál o oficiální zrušení bohumínského ustanovení, naposledy se o zrušení tohoto usnesení hlasovalo na ostravském sjezdu v roce 2013, kde bylo odmítnuto, a tak usnesení nadále zůstává v platnosti

119 KOPEČEK, Lubomír – PŠEJA, Pavel. *ČSSD a KSČM: na cestě ke spojení? Nástin souvztažnosti vývoje a vzájemných vlivů*. Politologická revue, Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2007, XIII, č. 2, s. 18. ISSN 1211-0353

s levicovou KSČM.

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, po roce 2005 docházelo k užší spolupráci ČSSD a KSČM a to i na krajské úrovni, kdy se tyto dvě strany po krajských volbách 2008 spojily v pěti regionech. Když pravicová vláda předsedy ODS Mirka Topolánka podala demisi na základě vyslovení nedůvěry, začaly ČSSD růst volební preference a tím se objevila i možnost, že by po následujících volbách mohla ČSSD vytvořit levicovou vládu s KSČM. Ostatně KSČM se touto variantou před sněmovními volbami v roce 2010 netajila, ale po ČSSD požadovala otevřené přiznání spolupráce s komunisty. ČSSD však okolí ujišťovala, že do otevřené koalice s komunisty nepůjde. Jasně ovšem bylo, že ČSSD by po volbách ráda vytvořila menšinovou vládu s tolerancí KSČM.¹²⁰

Vztah ČSSD a KSČ(M) prodělal od roku 1990 intenzivní vývoj. Na počátku devadesátých let bylo žádoucí, aby byla přímá pokračovatelka KSČ v rámci jakékoliv politické spolupráce ostrakizována. V průběhu let a s relativně stabilními volebními výsledky KSČM se ukázalo, že ČSSD bude muset ke svému působení a prosazování svých cílů v parlamentu využívat tohoto „levicového partnera“. Ve vztahu mezi ČSSD a KSČM na parlamentní úrovni můžeme sledovat jistou sinusoidní křivku tendencí vzájemné spolupráce. Nutno konstatovat, že tato sílicí vzájemná spolupráce vyvolávala vlnu nevole v podobě „pravicového antikomunismu“.¹²¹

2.3 KSČM a její voliči¹²²

Komunistická strana působící na území českých zemích byla vždy specifickým politickým subjektem v kontextu politických poměrů v ostatních evropských státech. Ke zkoumání působení KSČM na český stranicko-politický systém zajisté patří zabývat se také jejím elektorátem, bez něž by strana nebyla schopna rozvíjet své působení, zejména v nově se formujícím demokratickém systému státu. Jak můžeme pozorovat na volebních výsledcích KSČM v jednotlivých volbách do PS PČR (viz Tabulka 2),

120 KSČM chce po letech v opozici do vlády, klade si tvrdé podmínky. *IDNES.CZ* [online]. 2010 [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kscm-chce-po-letech-v-opozici-do-vlady-klade-si-tvrde-podminky-ptj-/domaci.aspx?c=A100512_211449_domaci_abr

121 Příkladem je jedno z hesel, které se začalo šířit veřejností: strana *KSČSSD*.

122 Při tvorbě této kapitoly jsem vycházela zejména ze studií a výzkumů Daniela Kunštáta.

strana si dlouhá léta udržuje svou voličskou podporu.¹²³

Úspěšnosti KSČM nahrává fakt, že po listopadovém převratu ji připadlo veškeré zázemí KSČ včetně financí a v dnešní době je spjata s různými organizacemi (např. Komunistický svaz mládeže) a podporována médii a nakladatelstvími (Haló noviny, Naše pravda, nakladatelství Futura). Voliči KSČM tvoří stabilně cca 5 % české populace. Ukazuje se, že komunistický elektorát netvoří jedna názorově či věkově homogenní skupina a voličskou ani členskou základnu netvoří primárně sympatizanti strany z dob předrevolučních, ač by se tak, vzhledem k věkovému průměru členstva, mohlo zdát. Mezi voliči najdeme jak ideologicky přesvědčené obhájce komunismu, tak i ty, kteří hledají v KSČM sociální jistoty. Mezi „dočasný“ elektorát nutno zařadit tzv. protestní voliče, kteří svými hlasy signalizují nespokojenost se současným vedením země.¹²⁴

Výzkum o elektorátu KSČM ukazuje, že v rámci české historie považují voliči KSČM za vrcholné období českých dějin dobu Karla IV., národní obrození či dobu první republiky. Patrný je však rozdíl mezi voliči nestraníky a voliči straníky, ti totiž až ze 40 % považují období komunistického režimu za vrchol českých dějin. V hodnocení politických osobností předlistopadové doby se na prvních třech příčkách umístili první československý prezident T. G. Masaryk, reformní komunista A. Dubček a J. Fučík. V hodnocení osobností aktivně působících po Listopadu užívá nejlepšího kreditu současný stranický předseda Vojtěch Filip. Rozhodně negativně jsou pak hodnoceny osobnosti Miloš Jakeš, Leonid Brežněv a zejména J. V. Stalin. Kontroverzní je výsledek „oblíbenosti“ Klementa Gottwalda, který má mezi současnými voliči KSČM zhruba stejný počet příznivců jako odpůrců.¹²⁵

„Kolektivní vědomí“ voličů většinou nepoukazuje na negativa minulého režimu, ale na jistotu, spravedlnost, klid... Jak zmiňuje Daniel Kunštát, voliči KSČM jsou obyčejní lidé. *„Většina z nich prožila značnou část svých produktivních životů v 70. a 80. letech. Speciálně reflexe normalizační éry je u nich jakousi generační zkušeností, svědectvím o vlastní jedinečné existenci v kontextu doby, osobní výpovědí, již doba poskytuje spíše základní rámeček. A je to zkušenost, kterou nelze jednoznačně*

---

123 KSČM je jednou ze tří politických stran, která bez přerušení působí od roku 1992 na parlamentní úrovni.

124 Taková situace nastala při volbách do PS v roce 2002 (viz Tabulka 7).

125 KUNŠTÁT, D., pozn. 24, s. 126-133.

*interpretovat ani organicky začlenit do příběhu o komunistickém zlu. Jejími atributy nejsou nebo nutně nemusí být jen zmar, šed', chátrání a devastace, ale naopak mládí, práce, šťastná rodina, perspektiva...*¹²⁶

---

126 Tamtéž s. 301.

ZÁVĚR

Komunistická strana Čech a Moravy je unikátním politickým subjektem v moderní Evropě. Jako jediná z postkomunistických stran si dokázala udržet svoji tradiční identitu a aktivně působit v komunální i parlamentní politice. Na počátku 90. let se KSČ(M) musela vyrovnávat s vnitřní krizí, kdy se strana začala štěpit na ortodoxní a reformní část, jež zastávala názor nutné transformace strany tak, jako se tomu stalo např. u KSS. Druhou bariérou byla společenská i politická antikomunistická nálada, která straně znemožňovala jakoukoliv participaci na řízení země.

Pro mnohé bylo velkým překvapením, když KSČ získala v prvních porevolučních volbách v červnu roku 1990 téměř jeden milion hlasů a tím si zajistila mandáty jak do Federálního shromáždění, tak do ČNR. Elitní politické subjekty však se stranou nespolečupracovaly a držely se neformální dohody o nulové spolupráci s komunisty. Strana, která po své předchůdkyni získala značné zázemí, se vnitřně stabilizovala po nástupu Miroslava Grebeníčka jako předsedy strany, čímž byl definitivně zastaven jakýkoliv pokus o „sociáldemokratizaci“ strany. Strana se tak začala plně soustředit na své zaměření, v němž nezapomínala opomenout kritiku kapitalismu, a jako svůj výchozí princip hlásala (a hlásá dodnes) socialismus. Pozitivní výsledky voleb posledních 25 let a tím pádem i nepřerušovaná přítomnost strany v PS PČR naznačují, že část české společnosti si nepřeje úplné distancování komunistů od dění ve sněmovně i na radnicích.

V první polovině 90. let se zdálo, že KSČM bude ve sněmovně stále ostrakizovaná a takový stav bude přetrvávat. České politické spektrum a jeho subjekty se však postupně stabilizovaly a vymezily na pravici a levici, jejíž součástí byla i středně velká KSČM. Tuto skutečnost musela začít brát na zřetel ČSSD. Ta sice na parlamentní úrovni s KSČM nikdy oficiálně nespolečupracovala, ovšem jejich vzájemný vztah se několikrát v dějinách samostatné ČR promítl při schvalování zákonů či potenciálních možnostech koalice, ke kterým ale ve finále nikdy nedošlo. V posledních letech se nicméně ukazuje, že KSČM na síle rozhodně neztrácí. Má vybudovanou silnou členskou i voličskou základnu a své záměry se snaží uplatňovat na městských i krajských zastupitelstvech, kde získává velké množství mandátů.

Po 26 letech od pádu nedemokratického režimu v Československu si přímá pokračovatelka KSČ, která tento režim vybuchovala a posléze vedla, vytvořila stabilní pozici v českém politickém prostředí. Vzhledem k tomu, že KSČM se programově hlásí k demokracii a politický režim, ve kterém je volena pokaždé minimálně půl milionem Čechů, je demokratický, je prognóza dalšího působení Komunistické strany v listopadovém politickém systému vysoká.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY, PRAMENŮ A OSTATNÍCH ZDROJŮ

Monografie a příspěvky ve sbornících:

BUREŠ, Jan, et al. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 528 s. ISBN 978-802-4742-830.

FIALA, Petr – DUDEK, Petr. *Komunismus v České republice: vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších komunistických organizací v české politice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 1999, 242 s. ISBN 80-210-2249-3.

FIALA, Petr – MAREŠ, Miroslav – PŠEJA, Pavel. *Komunisté a jejich strany*. In: MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1413-1432. ISBN 80-723-9180-1.

HAVLÍK, Vlastimil. *České politické strany a evropská integrace: evropeizace, evropanství, euroskepticismus?*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2009, s. 78-82. Ediční řada Monografie, sv. 30. ISBN 80-210-5080-2.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010, s. 67-73. ISBN 978-802-4731-926.

KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti: česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal, 2010, 377 s. ISBN 978-80-87029-98-5.

KOPEČEK, Lubomír. *Strana demokratické levice 1989-2002: Úspěch či neúspěch slovenských postkomunistů?* In: *Rudí a růžoví: transformace komunistických stran*. (Ed.) HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 100-137. ISBN 80-210-2990-0.

KOPEČEK, Michal. *Stigma minulosti, pouto souvátivosti.: První desetiletí českého polistopadového komunismu*. In: *Rozdělení minulosti: Vytváření politických identit v České republice po roce 1989* [online]. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012 [cit. 2015-06-23].

ISBN 978-80-7285-154-6.

Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/wpcontent/uploads/2010/01/rozdeleni_minulosti.pdf

KUBÁT, Michal. *Postkomunismus a demokracie: politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán, 2003, s. 90-102. ISBN 80-86569-4-0.

KUNŠTÁT, Daniel. *Za rudou oponou: komunisté a jejich voliči*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, 324 s. Studie (Sociologické nakladatelství), 90. sv. ISBN 978-807-3302-092.

MAREŠ, Miroslav. *Pokusy o reformu komunistické strany v ČR*. In: *Rudí a růžoví: transformace komunistických stran*. (Ed.) HLOUŠEK, V., KOPEČEK L. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 83-93. ISBN 80-210-2990-0.

MAREŠ, Miroslav. *Komunismus*. In: BASTL, Martin, et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada, 2011, s. 15-90. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-3797-3.

MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech, 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. ISBN 80-863-6600-6.

PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 203 s. Srovnávací politologie, sv. č. 1. ISBN 80-732-5069-1.

RYCHLÍK, Jan – PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 612-626. ISBN 978-80-7429-387-0.

Články z odborných periodik:

BALÍK, Stanislav. KSČM a její vztah k vlastní minulosti. *Středoevropské politologické studie* [online]. 2004, IV. Ročník, (2-3 číslo). [cit. 2015-05-17]. Dostupné z:

<http://www.cepsr.com/seps/clanek.php?ID=200>

KOPEČEK, L. – PŠEJA, P. ČSSD a KSČM: na cestě ke spolenectví? Nástin souvztažností vývoje a vzájemných vlivů. *Politologická revue*. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2007, XIII, č. 2, s. 35-59. ISSN 1211-0353

MAREŠ, Miroslav. České politické strany a zahraniční politika. *Mezinárodní vztahy*. [online] 1999, roč. 34, č. 1, s. 7-20. [cit. 2015-06-16] Dostupné z: mv.iir.cz/article/download/1185/1235

NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. *Politologický časopis*. 1999, (2). Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1999/2/1999-2-1-Novak-Utvareni%20stranickeho%20systemu%20v%20ceskych%20zemich.pdf>

Dokumenty KSČM:

Jiný svět je možný. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm/vii-sjezd-kscm/38397/jiny-svet-je-mozny>

Naděje pro Českou republiku. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nas-program/nadeje-pro-ceskou-republiku?category=>

Program KSČM. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/uvodni-stranka/nas-program>

Program obnovy. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nas-program/program-obnovy?category=>

Socialismus pro 21. století. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm/vii-sjezd-kscm/35668/socialismus-pro-21-stoleti>

Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy. *Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. 2014 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy>

Ostatní zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *VOLBY.CZ* [online]. 2015 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: www.volby.cz

Grebeníček: Ať ČSSD vládne s námi. *IDNES.CZ* [online]. 2005 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/grebenicek-at-cssd-vladne-s-nami-d36-/domaci.aspx?c=A050626_214846_domaci_bih

KSČM chce po letech v opozici do vlády, klade si tvrdé podmínky. *IDNES.CZ* [online]. 2010 [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kscm-chce-po-letech-v-opozici-do-vlady-klade-si-tvrde-podminky-ptj-/domaci.aspx?c=A100512_211449_domaci_abr

PAVLIŠOVÁ, Jana. *Identita KSČM*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra politologie.

Senát Parlamentu České republiky [online]. 2015 [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/>

V osmi krajích pohládnou komunisté. Projděte si krajské koalice. *LIDOVKY.CZ* [online]. 2012 [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/temer-vsechny-kraje-znajji-sve-vladce-prevazuji-oranzovo-rude-vlady-1pq-/zpravy-domov.aspx?c=A121118_141640_ln_domov_khu

Žádost vlády České republiky o vyslovení důvěry. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=58720>